

УДК 347.77

О.М. ТАРАНЕНКО, канд. іст. наук, доц.,
Черкаський національний університет ім.
Б. Хмельницького

«ГЕОГРАФІЧНІ ЗАЗНАЧЕННЯ»: ПРОБЛЕМА ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ НЕОДНОЗНАЧНОСТІ

Ключові слова: географічні зазначення, зазначення походження, просте зазначення походження товару, кваліфіковане зазначення походження товару, назва місця походження товару

За сучасних умов розвитку ринкових відносин в Україні важливого значення набуває створення, використання конкурентоспроможної продукції та надання широкого спектру послуг. Разом із ефективною охороною інтелектуальної власності це потребує формування відповідного механізму правомірного використання такого об'єкта інтелектуальної власності, як географічні зазначення.

Це зумовлено насамперед міжнародною торгівлею України. Означена тема є актуальною в контексті інтеграції України до Європейського співтовариства та подальшої економічної активності у межах Світової організації торгівлі. Географічні зазначення широко використовуються в усьому світі для позначення найрізноманітніших продуктів природного, мінерального, ремісничого, а також промислового та сільськогосподарського походження і стосується величезної кількості виробників. Багато з цих позначень мають не тільки регіональне, але й національне і навіть міжнародне значення. До них, зокрема, належать позначення сирів, вин, міцних алкогольних напоїв, мінеральних вод тощо [1, с.3].

Важливим є питання уніфікації українського законодавства у цій сфері відповідно до вимог Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та законодавчих актів Євросоюзу. Актуальність окресленої теми дослідження зумовлена також недостатньою кількістю теоретичних напрацювань стосовно порушеної нами проблеми.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання порушеної проблеми, дозволяє стверджувати, що окремі сюжети висвітлено у працях М. Паладія [1], Ю. Бошицького [2], В. Крижної [3] та інших авторів. Проте проблема термінологічної неоднозначності щодо визначення поняття «географічні зазначення» залишилась поза їхньою увагою. Виходячи з цього, метою статті є виявлення особливостей використання поняття «географічні зазначення» міжнародним та вітчизняним законодавством. Її новизна полягає в проведеному порівняльному аналізі положень міжнародного та українського законодавства щодо використання поняття «географічні зазначення».

Одним із основних міжнародних договорів, який встановлює норми з охорони географічних зазначень, учасниками якого є держави-члени Євросоюзу, є Паризька конвенція про охорону промислової власності 1883 р. Хоча вона й не дає визначення географічного зазначення, проте у ст.1 цієї Конвенції у переліку об'єктів права промислової власності наведено терміни «вказівка походження або найменування місця походження» [4]. Цими термінами й сьогодні послуговуються деякі країни-члени Всесвітньої організації інтелектуальної власності.

Положення окремих статей Паризької конвенції встановлюють спеціальний режим захисту від використання продуктів, які мають «неправильні, прямі чи непрямі, зазначення походження» [4]. Так, зокрема, у ст.9 Паризької конвенції вказано, що на такі продукти може бути «накладено арешт при ввезенні до тих країн Союзу, в яких цей знак чи фірмове найменування мають право на законну охорону» [4].

Ряд концептуальних питань у частині охорони географічних зазначень закріплено також у Мадридській угоді стосовно припинення неправдивих або таких, що вводять в оману, зазначень походження товарів 1891 р. та Лісабонській угоді про захист зазначень місць походження виробів та їх міжнародної реєстрації 1958 р.

Мадридська угода також не містить визначення терміна «зазначення походження» Од-

нак ст.1 цієї угоди проголошує: «Усі товари, які мають неправдиве або таке, що вводить в оману, зазначення, що прямо або опосередковано зазначають у якості країни чи місця походження цього виробу будь-яку з країн, до яких застосовується ця Угода, або місце, розташоване в будь-якій з зазначених країн, підлягають арешту при ввезенні до будь-якої із зазначених країн» [5, с.297].

Відповідно ж до положень Лісабонської угоди, «зазначення місця походження означає географічну назву країни, району, або місцевості, яка використовується для позначення виробу, якість і властивості якого визначаються винятково або значною мірою географічним середовищем, в тому числі природними та етнографічними факторами» [6].

Отже, як Паризькою конвенцією так і Мадридською угодою, не встановлено яких-небудь вимог щодо якості, властивостей, особливих характеристик товару, відносно якого використовується зазначення походження. Проте такі вимоги встановлені Лісабонською угодою.

Власне термін «географічне зазначення» вперше з'явився у Регламенті Ради ЄС «Про охорону географічних зазначень та найменувань походження для сільськогосподарських та харчових продуктів» № 2081/92 1992 р. Відповідно до положень Регламенту Ради ЄС, «географічне зазначення» означає назву регіону, специфічного місця або, у виняткових випадках, країни, що використовуються для позначення сільськогосподарських або харчових продуктів, які походять із цього регіону, специфічного місця або країни, і які мають специфічну якість, репутацію або інші характеристики, визначені цим географічним походженням і виробництво та/або переробка і/або підготовка яких має місце у визначеному географічному районі [7].

Водночас у Регламенті Ради ЄС подано і визначення «найменування походження», що означає назву регіону, специфічного місця або, у виняткових випадках, країни, що використовуються для позначення сільськогосподарських або харчових продуктів, які походять із цього регіону, специфічного місця або

країни, і якість або характеристики яких головним чином або виключно залежать від особливого географічного середовища з притаманними йому природними та людськими факторами, і виробництво, переробка та підготовка яких відбувається у визначеному географічному районі [7].

Проаналізувавши визначення, які наводяться у Регламенті Ради ЄС, констатуємо, що до поняття «географічне зазначення» висуваються менш суворі вимоги ніж до поняття «найменування походження» і вони можуть бути використані для ширшого кола товарів.

Особливу увагу слід звернути на положення з охорони географічних зазначень, які надаються Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності 1994 р. (Угода TRIPS). Вона діє в рамках Світової організації торгівлі і поширюється на товари, які походять з території країн-учасниць Угоди. Угода TRIPS дає інше визначення поняття «географічного зазначення», ніж наведене у Регламенті Ради ЄС. Відповідно до статті 22 цієї Угоди, «географічне зазначення» – це зазначення, що вказує на походження товару з території певної держави або регіону чи місцевості на цій території, коли якість, репутація чи інша характеристика товару, по суті, зумовлені цим географічним походженням [8, с.186].

Отже, угода TRIPS на відміну від Регламенту Ради ЄС до товарів, що можуть позначатись «географічними зазначеннями», зараховує будь-які товари, а не тільки сільськогосподарські та харчові продукти.

Правове регулювання відносин, пов'язаних із використанням та захистом географічних зазначень в Україні забезпечується насамперед Цивільним кодексом України від 16.01.2003 р. [9] (глава 45 «Право інтелектуальної власності на географічне зазначення») та спеціальним Законом України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» від 19.06.1999 р. [10]. Окремі положення регулюються Господарським кодексом України від 16.01.2003 р. [11] (ст.33), та Законами України «Про рекламу» від 03.07.1996 р [12] та «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 р. [13] (ст.4, 6, 25 та 30).

Так, зокрема, в Цивільному кодексі України статтями 501–504 встановлено підстави набуття, суб'єкти та строки чинності права інтелектуальної власності на географічне зазначення [9, с.163–164].

Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» визначає правові засади охорони прав на зазначення походження товарів в Україні та регулює відносини, що виникають у зв'язку з їх набуттям, використанням та захистом.

Варто наголосити на тому, що в чинному законодавстві України існують розбіжності в термінології щодо географічних зазначень. Так, наприклад, у Цивільному кодексі України вживається термін «географічне зазначення», а у Законі України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» – «зазначення походження товарів». Згідно із вказаним Законом зазначення походження товарів поділяються на прості та кваліфіковані. Закон оперує, зокрема, такими поняттями:

1). «Просте зазначення походження товару» – будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару. Ним може бути і назва географічного місця, яка вживається для позначення товару або як складова частина такого позначення [10, с.267]. Просте зазначення походження товару не підлягає реєстрації, а його правова охорона полягає в недопущенні використання зазначень, що є неправдивими (фальшивими) чи такими, що вводять споживачів в оману щодо дійсного географічного місця походження товару. Правова охорона простого зазначення походження товару надається на підставі його використання.

2). «Кваліфіковане зазначення походження товару» – термін, що охоплює (об'єднує) такі терміни:

- назва місця походження товару;
- географічне зазначення походження товару.

«Назва місця походження товару» – назва географічного місця, яка вживається для позначення товару, що походить із зазначеного географічного місця та має особливі властиво-

сті, виключно або головним чином зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами або поєднанням цих природних умов з характерним для даного географічного місця людським фактором [10, с.267].

«Географічне зазначення походження товару» – будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару, який має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактора [10, с.267].

Таким чином, назва місця походження товару буде лише у випадку, коли товар має особливі властивості, а географічне зазначення – коли товар має певні якості, репутацію або інші характеристики. Тобто географічне зазначення є ширшим терміном і може застосовуватися до більшої кількості товарів.

За допомогою кваліфікованого зазначення прослідковується безпосередній зв'язок між якістю товару, наявністю в нього конкретних особливостей та місцевістю його виробництва. Ця якість є постійною та зумовлена природними умовами, що об'єктивно існують в зазначеному географічному місці.

Зіставлення понять, що ними оперує Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» свідчить про те, що у вітчизняному законодавстві відсутні чітко визначені критерії щодо встановлення відповідних характеристик, зв'язку між якістю товарів та їх географічним походженням.

Аналізуючи главу 45 Цивільного кодексу України, можна помітити, що в ньому відсутня велика кількість термінів як то в Законі України «Про охорону прав на зазначення походження товарів». Разом із тим, тут уживається термін «географічне зазначення», однак відсутнє його визначення.

Відповідно до ч.3 ст.7 Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів», правова охорона надається назві місця походження товару, щодо якої виконуються такі умови:

а) вона є назвою географічного місця, з якого даний товар походить;

б) вона вживається як назва даного товару чи як складова частина цієї назви;

в) у вказаному цією назвою географічному місці об'єктивно існують характерні природні умови чи поєднання характерних природних умов і людського фактора, що надають товару особливих властивостей порівняно з однорідними товарами з інших географічних місць;

г) позначуваний цією назвою товар має відповідні властивості, що виключно або головним чином зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи поєднанням цих умов з характерним для даного географічного місця людським фактором;

д) виробництво (видобування) і переробка позначуваного цією назвою товару здійснюються у межах зазначеного географічного місця [10, с.267].

Відповідно до ч.4, зазначеної статті права охорона надається географічному зазначенню походження товару, щодо якого виконуються такі умови:

а) воно є назвою географічного місця, з якого даний товар походить;

б) воно вживається як назва даного товару чи як складова частина цієї назви;

в) у вказаному цією назвою географічному місці наявні характерні умови та/або людський фактор, що надають товару певних якостей чи інших характеристик;

г) позначуваний цією назвою товар має певні якості, репутацію чи інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами та/або людським фактором;

д) хоча б основна складова позначуваного цією назвою товару виробляється та/або переробляється у межах зазначеного географічного місця [10, с.267].

Тобто, ст.7 Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» обов'язковою умовою надання правової охорони географічним зазначенням визначає використання їх лише у назві товару в той час, як відповідно до положень Угоди TRIPS, гео-

графічне зазначення може застосовуватися для інших позначень.

Проаналізувавши дію Закону на практиці, дослідники наголошують на його недосконалості: формулювання у Законі є досить складними, процедура надання прав дуже зарегульована, що ускладнює її виконання [14, с.28; 15, с.29].

Українські дослідники пропонують власні, але досить схожі із законодавчим, визначення цього терміну. Так, зокрема, В. Крижна зазначає, що «географічне зазначення – це назва географічного місця, яка використовується для позначення товару, що походить із цього географічного місця та має особливі властивості, певні якості, репутацію або інші характеристики, виключно, головним чином або в основному зумовлені характерними для цього географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов із характерним для цього географічного місця людським фактором» [3, с.439].

Підсумовуючи вище викладене стосовно термінологічної неоднозначності щодо «географічного зазначення походження товарів», констатуємо той факт, що національне законодавство не уніфіковане відповідно до вимог Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та законодавчих актів Євросоюзу. Разом із тим, Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» дещо звужує поняття «географічне зазначення». На нашу думку, доречно надати нове визначення терміна «географічне зазначення», яке б відповідало визначенню ст.22 Угоди TRIPS.

ЛІТЕРАТУРА

1. Паладій Н. Защита географических указаний происхождения товаров в Украине / Н. Паладій // Интеллектуальна власність. – 2001. – № 5–6. – С. 3–14.

2. Бошицький Ю. Вдосконалення правової охорони промислової власності в Україні – стимул та гарантія економічного зростання держави / Ю. Бошицький // Промислова власність в Україні: проблеми правової охорони /

за ред. Ю. С. Шемшученка, Ю. Л. Бошицького. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. – С. 15–54.

3. Крижна В. Право інтелектуальної власності на географічне зазначення / В. Крижна // Право інтелектуальної власності: Акад. курс / за ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – С. 435–458.

4. Паризька конвенція про охорону промислової власності 1883 р. (переглянута у Брюсселі 14 грудня 1900 р., у Вашингтоні 2 червня 1911 р., у Гаазі 6 листопада 1925 р., у Лондоні 2 червня 1934 р., у Лісабоні 31 жовтня 1958 р., у Стокгольмі 14 липня 1967 р., змінена 2 жовтня 1979 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://patent.ua/law.php?id=87>.

5. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / за ред. Ю. М. Капіци. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2006. – 1101 с.

6. Лиссабонское соглашение о защите указаний места происхождения изделий и их международной регистрации 1958 г. (пересмотренное в Стокгольме 14 июля 1967 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_b11.

7. Регламент Ради ЄС «Про охорону географічних зазначень та найменувань по-

дження для сільськогосподарських та харчових продуктів» : від 1992 р., № 2081/92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uatm.com.ua/show_law.php.

8. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС) // Інтелектуальна власність. – 1999. – № 5, 6, 7. – С. 186–224.

9. Цивільний кодекс України. – Х. : ПП «ІГВІНІ», 2009. – 400 с.

10. Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» // ВВР України. – 1999. – № 32. – Ст. 267.

11. Господарський кодекс України. – Х. : ПП «ІГВІНІ», 2009. – 216 с.

12. Закон України «Про рекламу» // ВВР України. – 1996. – № 39. – Ст. 181.

13. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» // ВВР України. – 1996. – № 36. – Ст. 164.

14. Кожарська І. Міжнародна практика охорони прав на географічні зазначення походження товарів / І. Кожарська // Інтелектуальна власність. – 2001. – № 12. – С. 26–31.

15. Дмитрієва С. Сучасне визначення найменування місця походження товарів в Україні / С. Дмитрієва // Інтелектуальна власність. – 2003. – № 6. – С. 26–30.

Тараненко О. М. «Географічні зазначення»: проблема термінологічної неоднозначності / О. М. Тараненко // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 919–923 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12tomptn.pdf>

Розглянуто питання правової охорони географічного зазначення походження товарів, досліджено термінологічний апарат. Проведено порівняльний аналіз деяких норм міжнародних угод та вітчизняного законодавства, що стосуються використання та захисту географічних зазначень.

Тараненко О.Н. «Географические указания»: проблема терминологической неоднозначности

Рассмотрен вопрос правовой охраны географических указаний происхождения товаров, исследован терминологический аппарат. Проведен сравнительный анализ некоторых норм международных соглашений и отечественного законодательства, касающихся использования и защиты географических указаний.

Taranenko O.N. «Geographical Pointing»: Problem of Terminological Ambiguousness

The question of legal safeguard the geographical pointing of origin of commodities is studied, a terminological vehicle is researched. The comparative analysis of some norms of international agreements and home legislation, touching the use and defence of the geographical pointing, is conducted.